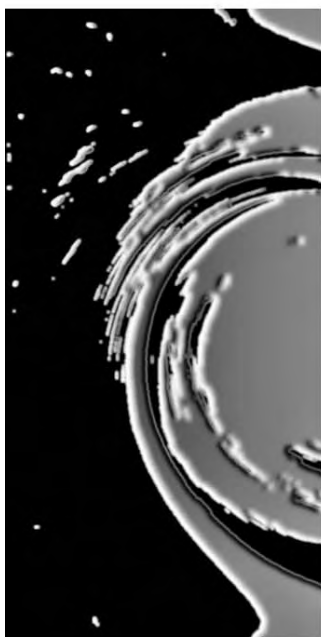

Това е откъс от книгата.
Цялата книга може да намерите в Библио.бг
www.biblio.bg

МОНИ АЛМАЛЕХ | СВЕТЛИНАТА В СТАРИЯ ЗАВЕТ

С Е Р И Я • З Н А Н И Е •

МОНИ АЛМАЛЕХ

КИБЕА

СВЕТЛИНАТА
В СТАРИЯ ЗАВЕТ

Ако искате да получите издания на „Кибеа“, поръчайте ги чрез книгоразпространителя, който ви снабдява, но ако не успеете по този начин, можете да си ги закупите във фирмената ни книжарница.

Поръчки от провинцията се приемат само по телефона (988 0193).

След като уточните по телефона цените и пощенските разходи, изпратете сумата с пощенски запис, за да получите търсените от вас книги като препоръчана пощенска пратка.

ЦЕНТЪР ЗА КНИГИ И ЗДРАВЕ И РЕСТОРАНТ „КИБЕА“

София 1000, ул. „Д-р Вълкович“ №2А
(близо до ул. „Ангел Кънчев“ и ул. „Солунска“)

Фирмена книжарница: 988 0193
Здравословен ресторант: 980 30 67

Мони Алмалех

СВЕТЛИНАТА В СТАРИЯ ЗАВЕТ

© Издателска къща „Кибеа“, 2010

© Мони Алмалех, текст, 2010

© Красимира Деспотова, графичен дизайн, 2010

Графичните изображения в книгата са компютърно обработени детайли от живописни картини на автора Мони Алмалех.

ISBN 978-954-474-538-7

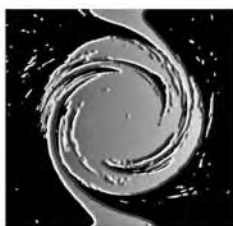
*Светлината е много повече Божие Присъствие,
отколкото познание за Бога.*

МОНИ АЛМАЛЕХ

СЪДЪРЖАНИЕ

МОНИ АЛМАЛЕХ

СВЕТЛИНАТА В СТАРИЯ ЗАВЕТ

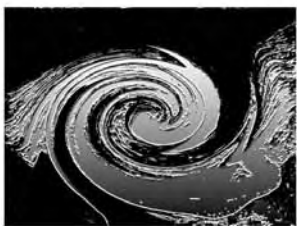

УВОДНА ЧАСТ / 10

НАУЧНО ЗА СВЕТЛИНАТА.....	13
РЕЛИГИОЗНО-ИСТОРИЧЕСКИ ЗА СВЕТЛИНАТА.....	21

ТЕРМИНИ ЗА БЯЛ ЦВЯТ / 46

ПРОТОТИПИ НА БЯЛОТО / 60

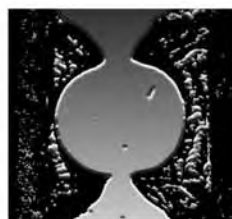
СВЕТЛИНА.....	65
ВИДОВЕ СВЕТЛИНА – СЕМАНТИЧНИ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ИДЕЯТА ЗА СВЕТЛИНА.....	105
МЛЯКО.....	255
СНЯГ.....	256

КОНКУРЕНТИ ЗА ПРОТОТИПИ НА БЯЛОТО / 258

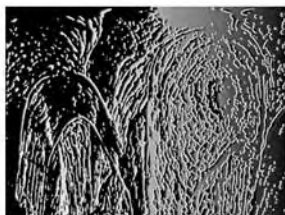

ВЪЛНА.....	260
МАННА	264
БЕЛОКОС.....	265
СЛАНА.....	268
ПРОКАЗА.....	269
ГРАД, ГРАДУШКА.....	272
ДЪГА.....	274
ЯЙЦЕ и БЕЛТЪК?	276
ВИДОВЕ ЛЕН В СТАРИЯ ЗАВЕТ.....	279

КАК СЕ ИЗРАЗЯВА ОСНОВНОТО КАЧЕСТВО НА СВЕТЛИНАТА, СНЕГА И МЛЯКОТО – 'ЧИСТ', 'ЧИСТОТА' / 320

НАУЧНО И РЕЛИГИОЗНО ЗА ЧИСТОТАТА – 'ЧИСТ', 'ЧИСТОТА' КАТО ОСНОВНО КАЧЕСТВО НА ПРОТОТИПИТЕ ЗА БЯЛО.....	323
<i>ЧИСТИЯТ САПФИР И СИНЯТА СВЕТЛИНА НА ТРОНА НА ГОСПОД</i>	372

ПРИЛОЖЕНИЕ / 408

СЕМАНТИЗАЦИИ НА СВЕТЛИНАТА СПОРЕД РАЗЛИЧНИ БИБЛЕЙСКИ РЕЧНИЦИ И ЕНЦИКЛОПЕДИИ	411
ЕКСЦЕРПИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	435
БИБЛИОГРАФИЯ.....	438
СЪКРАЩЕНИЯ.....	447

Не знам дали някой си дава сметка колко е трудно да се пише за светлината в Библията без да се прибягва до контраста с тъмнината или до сравнението с огъня.

Намирам, че това, което се получи, прилича на светлината от нашия живот – има елемент на рутинност, макар да знаем, че животът ни зависи от рутинния факт. Така разказът за светлината има своеобразна ежедневност спрямо цветовете в Стария завет. В същото време, богатството на начините, по които светлината присъства в текста, в думите на Библията, е не само стряскащо, но и облажаващо.

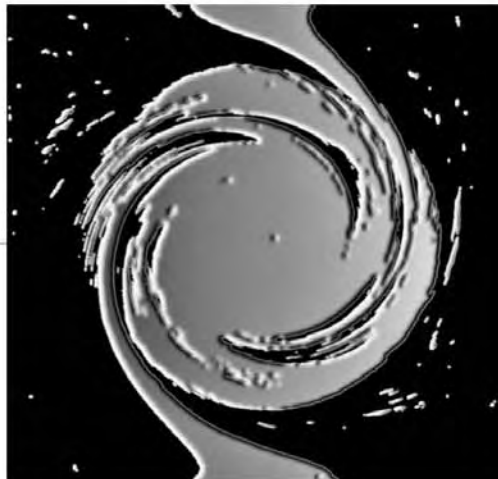
Ние, читателите на Библията, не сме в позицията на първопроходеца Мойсей или на първенците пионери – апостолите. Ние сме в позицията на консуматори на техните деяния, мъки и радости, героизъм и грешки – ние сме читатели. Всеки от нас се докосва, съзнателно и подсъзнателно, до удивителния резултат от дейността на пророците и апостолите – до думите и правописа им, до текстовите структури, в които има заложено познание. Заедно с това, ние, читателите, сме заети с историите за предателства, заговори, убийства, изнасилвания, войни, страхове, радости, любви, прелободения, пиянства, грехопадения, с които Библията изобилства. Въпреки това, масовата представа, че Библията излъчва светлина и чистота е популярна, но и вярна. Как става това обаче? И как да декодираме механизмите, по които това се случва, без да използваме контраста с тъмнината или различните видове огън? Както и да става – без буквите, думите и езиците това не може да се случи, защото Старият завет е сборник от книги, написани на иврит и арамейски, преведен на стотици езици.

Спомняйки си за Мойсей, възниква въпросът няма ли опасност да бъдем ослепени от Божествената светлина, докато се занимаваме с нея? Защото, ако човек се концентрира само върху думите, внушаващи *светлина*, може да има и такъв ефект... Такава опасност няма. Ако за миг се присъединим към едно мнение, че текстът на Стария завет е триизмерен, холограма, а не нещо двуизмерно, то тогава ситуацията напомня опознаването на една планина. За Мойсей опознаването протича вътре в магменото сърце на тази планина, а за нас, обикновените читатели, това е опознаване пешком, с кола или с лифт на нейната повърхност. Всяка картина, съзряна от северния, южния, западния или източния склон на тази планина е вярна и в същото време – различна. Картините от повърхността коренно се различават от пламтящото, магменото сърце на планината. Нашите, читателските, пейзажни гледки са безопасната му версия. Тези многопосочни пейзажи са думите, внушаващи *светлина* – те произвеждат безопасните картини, зад които е скрито магменото сърце на планината.

Опасността да ослепеем е нищожна, защото Старият завет е тих разказ за гръмотевичната Божествена светлина. Той трансформира Божествената светлина така, че тя да може да бъде асимилирана на порции от нас, обикновените читатели.

Мони Алмалех

УВОДНА ЧАСТ

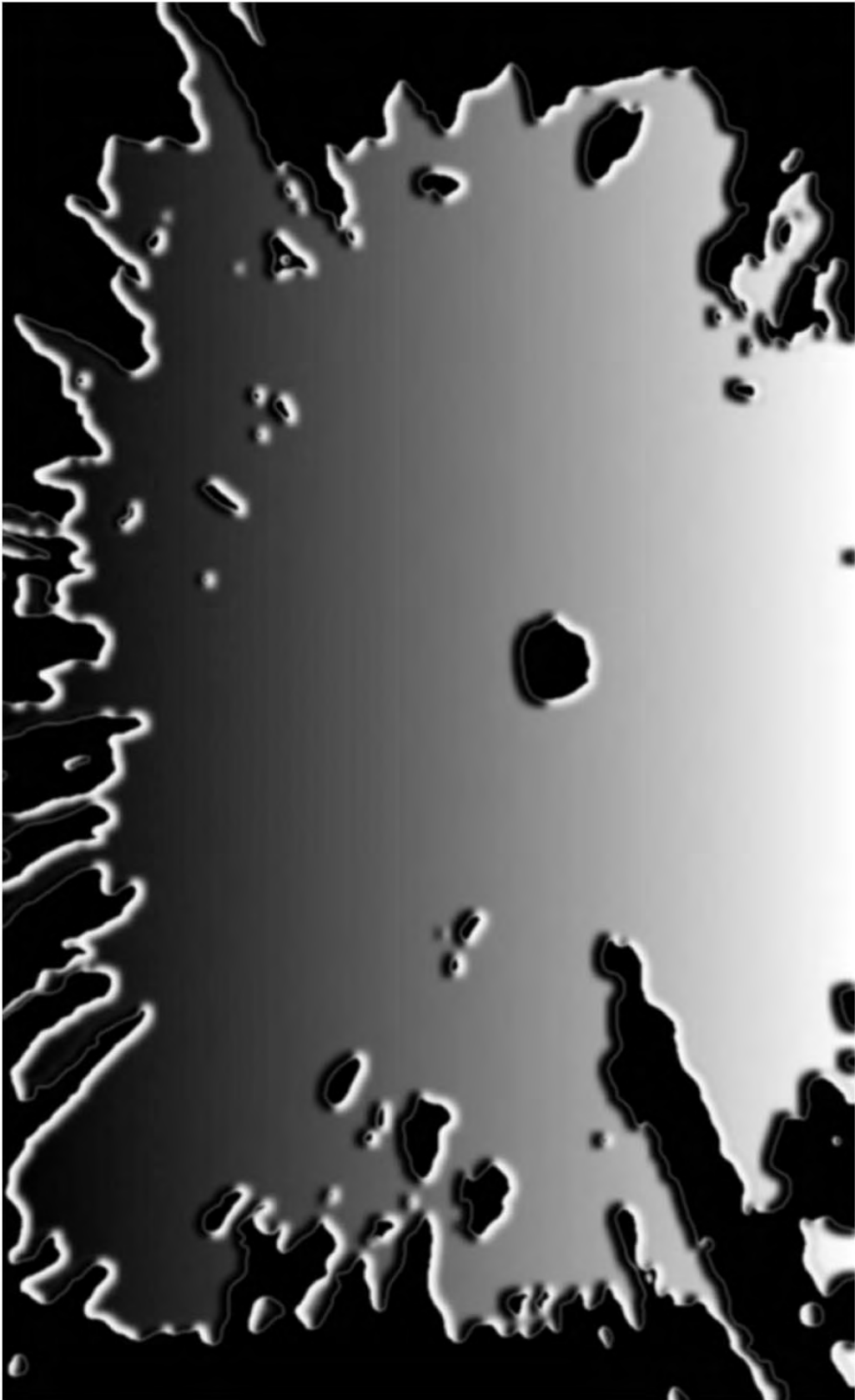

НАУЧНО ЗА СВЕТЛИНАТА

Сътворението на вселената, физиката и тъмната материя.....	13
Светлината и езикознанието	16
Семантичните трансформации на идеята за светлина.....	17

РЕЛИГИОЗНО-ИСТОРИЧЕСКИ ЗА СВЕТЛИНАТА

1. Източниците	21
2. Вторичните значения	27
3. Езикова картина и вторично назоваване на макросветло в Стария завет	29
4. Извън данните.....	30
5. Доктрината на Григорий Нисийски за познанието за Бога чрез светлината и тъмнината в контекста на трансформациите на идеята за светлина	31

НАУЧНО ЗА СВЕТЛИНАТА

В културния и научен контекст светлината е тема, която занимава от векове хората и заема огромно пространство. От всички професии (художници, писатели, музиканти, теолози и т.н.) най-добре е да чуем физиците, защото най-съвременните теории за произхода на вселената и експерименталните им доказателства имат най-пряко отношение към библейската, първосътворена субстанция – светлината (Битие, 1:3).

Светлината е вълнова форма на материята, която в своето поведение показва нерегулярни качества: в едни случаи се държи като вълнова форма на материята, а в други – като частица.

Струва си да надзърнем в съвременната физика по темата „Сътворението на Вселената“. Звездите и черното пространство, в което ги виждаме нощем, слънчевите и лунните затъмнения са вълнували хората от дълбока древност. А изобретателните жреци и управници винаги са използвали астрономията, за да внушават каквото решат.

СЪТВОРЕНИЕТО НА ВСЕЛЕНАТА, ФИЗИКАТА И ТЪМНАТА МАТЕРИЯ

Първият учен, който се досеща и дава доказателства за съществуването на явление, впоследствие наречено „тъмна материя“, е Фриц Цвигки* от Калифорнийския технологичен институт Калтек (Caltech). През 1933 година, той приложил законите на небесната механика към струпането от галактики и доказал, че там има невидима маса. Твърдението му е подкрепено с изследване на галактическия куп Кома и прилагането на вириалната теорема върху данните, получени от наблюдението. Определянето на характеристиките на тъмната материя се превръща в

* Швейцарски астрофизик, роден през 1898 г. във Варна, България

едн от най-важните проблеми в съвременната космология – науката, изучаваща миналото, настоящето и бъдещето на Вселената.

Той е автор и на идеята за неутронни и свръхнови звезди, въведени от него през 1930 година. Поради слаба математическа подготовка, не успява да докаже с изчисления тези свои идеи, които Опенхаймер, работещ през две врати в Калтек, доказва, без дори да го цитира.

Цвики взема важно участие в опитите да се обясни защо Вселената се разширява. Едуин Хъбъл открива през 1920 г. т.нар. червено отместване на спектрите на отдалечените галактики. Това отместване е наречено Доплеров ефект. Ключът на това откритие е доказателството на зависимостта „скорост-разстояние“, според която по-отдалечените галактики се движат с по-големи скорости.

По този повод в началото на 30-те години са предложени три модела. Първият е на Ж. Лъометр. Той поднася своето нестатично решение, което предполага хомогенна Вселена с постоянна маса и нарастващ радиус, като обяснение на лъчевите скорости на извънгалактичните мъглявини.

Вторият модел е на Е. А. Милн, който в своето генерално обяснение отхвърля представите за изкривено пространство и разширение на пространството, предлагайки, вместо това, модел на група извънгалактични мъглявини, движещи се в евклидовото пространство в случайни посоки и с различни скорости.

Третият космологичен модел е предложен от Цвики. Той предполага, че Вселената не се разширява и че наблюдаваното червено отместване е резултат на взаимодействия между светлинните кванти и веществото в пространството, а не е признак за реално движение. Гравитационното забавяне на светлината би могло да обясни наблюдаваната зависимост „скорост-разстояние“, тъй като води до по-голям ефект върху светлината при по-отдалечените обекти.

Цвики не е имал възможност да използва 100-инчовия телескоп чак до 1948 г. и по-късно отправя обвинение, че Хъбъл, Бааде и нископоклонниците между техните млади асистенти са се поставили в положението да нагласяват данните от наблюденията и да скриват недостатъците им, за да накарат мнозинството астрономи да приемат и да повярват в някои от най-пагубните им и погрешни представи и интерпретации на фактите. Хъбъл обаче, в статии, написани в сътрудничество с Толман през 1935 г., публикува различията между наблюденията и предпочитания от него модел. Той допуска, че „наблюденията вероятно могат да бъдат обяснени и ако червените отмествания не се дължат на лъчевите

скорости“. Хъбъл също признава, че „веднага възникват съмнения дали червените отмествания се дължат на лъчевите скорости или следват от космологичната теория в нейния съвременен вид“.

Ако сега говорим за възраст 15 милиарда години, по времето на Хъбъл е била изчислена стойност около 1,5 милиарда години, което противоречало на данните от геологията за възрастта на нашата планета. Това обяснява предпазливостта в изказванията на Хъбъл.

Цвики развива своята теза за морфологичен подход и анализ във физиката през 30-те и 40-те години, а през 50-те години първи го използва като метод на многомерните матрици, т.нар. метод на „морфологичната кутия“ или „морфологичен анализ“. Методът служи за структуриране и изследване на тотално множество от отношения, съдържащи се в мултипространствени, в не-качествени комплекси и в проблемни комплекси. Днес този метод се използва за класификация на небесните тела, в компютърното дело, при изследване на пространството на правното регулиране, в мениджмънта, в езикознанието, при управлението на рискови ситуации и в други области. Методът е компютризиран и продължава да се прилага и усъвършенства.

Въпреки че тъмна материя беше открита експериментално чрез ефекта на гравитационна леща през 2006 година, много неща не са ясни.

Не се знае съставът на тъмната материя, затова се правят всякакви предположения – възможно е това да са нови елементарни частици от няколко типа.

За да се обясни сегашната структура на Вселената, трябва да се въведе и понятието „студена“ тъмна материя. Наблюденията върху гравитационните лещи засега изключват вероятността към този клас тъмна материя да принадлежат големи обекти с голяма маса, като черните дупки с размери на галактика. Тъмната материя влияе и върху галактическите купове.

Вариантите за обикновена барионна материя включват кафяви джуджета или, може би, малки, плътни парчета от тежки елементи. Въпреки това изследванията върху образуването на атомни ядра при Големия взрив убедиха повечето учени, че барионната материя е само малка част от цялата тъмна материя. [По Wikipedia; Сайт www.martesbg.com; Хетерингтън, 1990]

Излиза, че Библията ненапрасно настоява, че светлината е уникално явление, което носи духовен и физически живот на хората.

Цялата тази сага с тъмната материя по своеобразен начин напомня както на първите стихове от Библията, в които първосътвореното нещо е светлината, случваща се в условия на „тъмна и безвидна земя“, така и на схващането, че Божието слово е светлина. Най-простото филологическо усилие би било да се изследват думите, които внушават *светлина*, защото е много трудно да се намери научно обяснение на това, защо хората смятат, че целият текст на Библията излъчва светлина. В този смисъл примиряването на теологията и естествените науки се очертава като бъдеще, което не може да се избегне. На фона на тъмната материя, на тъмната енергия и съотношението им с видимото в космоса, филологическото изследване на ивритските и българските думи, внушаващи *светлина*, добива по-широк контекст: книгата престава да бъде само езиковедско занимание с думи; не може да се смята само за описание на това, как се превежда ивритското съдържание на *светлина* в Стария завет на неродствени езици като индоевропейските; освен психолингвистични аспекти, филологическите усилия добиват космологични и физически измерения. Разбира се заниманията с различните думи, внушаващи макробяло, имат херменевтична, теологична и философска страна.

СВЕТЛИНАТА И ЕЗИКОЗНАНИЕТО

Целта тук е да се опишат първичните и вторичните значения на думи, които внушават макросветло-макробяло в Стария завет. Групата от думи, които влизат в обсега на внимание, са термините за бяло (ТЦ), прототипите на белия цвят (ТП – *светлината*, *снегът* и *млякото*), конкурентите за прототипи (ТП-К *рубин*, *лен* и пр.) и основното качество на прототипите – *чистота*.

Тази цел е доста трудна за постигане. За това говори дори един факт – само лексемата *светлина* се среща повече от триста пъти в Стария завет. Освен нея, трябва да не се пропускат конкурентите на прототипи, а и вторичните значения-семантизации на най-важните качества на прототипите.

Изниква една по-голяма цел – да се посочи, опише и докаже, че Петокнижието, както и цялата Библия, не страдат от липса на бял цвят. Обратното – наблюдава се масирано присъствие на бялото, ала това присъствие се реализира не чрез термините за цвят, а чрез термините за

прототипи, чрез конкурентите на прототипите, както и чрез основните качества на прототипите.

Любопитството ни може да бъде задоволено като проучим множеството от сериозни библейски речници и енциклопедии, в които християнската и еврейската традиция, с вековния си опит, са извлекли вторичните значения на *светлината*, *снега* и *млякото* или на *светкавица*. Задоволяването с данните от тези издания би опростило непрости мо нещата в езиковедски и съпоставителен план. Затова библейските речници ще бъдат използвани като база данни, спрямо която ще се търсят допълнителни явления: съпоставяне на различни лексеми от парадигмата „прототип за цвят – конкурент на прототипа – основни качества на прототипа“; междуезикова симетрия, асиметрия и дисиметрия по отношение на вътрешната форма на думата; вторични значения на лексемите-обект на изследването, които представят семантични тънкости или ивритската семантика, която се губи при превод на индоевропейски език.

СЕМАНТИЧНИТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ИДЕЯТА ЗА СВЕТЛИНА

За да може да бъде декодирано съдържанието на Стария завет като присъствие на светлината са необходими няколко термина. Това са понятие за светлина, идея за светлина и трансформации на светлината.

Под „понятие за светлина“ ще се разбира начинът, по който един корен назовава светлината. Сборът от всички корени, именуващи различни видове светлина, дава представа, на най-абстрактно равнище, за реализирането на „идеята за светлина“ в текста. „Семантични трансформации на идеята за светлина“ е обратният начин да отразим факта, че в иврит различните видове светлина се назовават от повече от 40 корена.

От философска, логическа, лингвистична и теологична гледна точка е добре да се мисли както за идеята за светлина, така и за понятието за светлина. В научната литература се е създала традиция понятието **понятие** да се свързва със семантиката на лексемата в рамките на семиотичния триъгълник, независимо дали става дума за варианта на Чарлз Пърс, на Готлоб Фреге, или на Огдън и Ричардс. Терминът „понятие за светлина“ е подходящ за вида светлина, обозначен от един корен. Например, коренът *Алеф-Вав-Рейи* אָוֹל (אוֹל) представлява едно понятие за

светлина, коренът *Зайн-Рейиш-Хет* פָּרַץ престава второ понятие за светлина, коренът *Куф Рейиш Нун* קָרַץ – трето понятие за светлина, коренът *Шин Хет Рейиш* שָׁרַץ – четвърто понятие за светлина и т.н., за всеки корен. Заедно, всички корени, представляват семантичните трансформации на идеята за светлина.

В този контекст, „идея за светлина“ е подходящ термин, за да изрази богатството от различни видове светлина, разнообразието от корени, с които тя се назовава, логико-асоциативните връзки, вътре в корените и помежду им, както и възможностите за тълкуване, които се откриват от разширената лексикална и контекстно-зависимата семантика. Терминът „идея за светлина“ е много по-адекватен и спрямо теологичните аспекти на светлината в Библията.

Понятието „семантични трансформации на идеята за светлина“ обслужва, също така, макровъздействието на текста на Стария завет. Тук може да се посочат поне две страни. Първо, това е преводът на една лексема на български език и второ – разнообразието от лексеми, с които се назовава един и същ денотат в иврит. Разбира се важен е и контекстът – и в иврит, и в преводите.

По повод на превода на една и съща ивритска лексема, е достатъчно да посоча един пример със съществителното נֹגַח [ногàх]. Ако само נֹגַח [ногàх] се превежда с десет български думи (*разсъмване, зора, светкавица, блясък, светлина, сияние, бляскава, светъл, блестеше и светене*), стават ясни поне две неща. Едното е, че преводът на една лексема на български език отразява семантичното разнообразие на ивритската лексема, дължащо се на нейната многозначност. Другото е, че при преводното препредаване на многозначността на ивритските лексеми всички намерени решения съдържат семите ‘светлина’, ‘чистота’ и ‘бял цвят’.

По повод на разнообразието от лексеми, с които се назовава един и същ денотат в иврит може да се каже следното. Направените наблюдения препотвърждават фактите на езиковата интенция от страна на пророците, която смущава чувството за здрав разум. Способността на пророците да подбират различни лексеми с един и същ денотат е удивителна. Авторите съзнателно използват или не използват дадени лексеми, които съществуват в иврит. Добър пример в това отношение са четирите названия на *прозорец* в иврит. Употребата на една от четирите думи сочи не само езиковата интенция на отделния пророк, но и езиковата единност на всички пророци. Старият завет се разкрива като едно единно цяло, което прави изказаните през XIX век съмнения за съществени

редакторски намеси най-малкото неуместни. Употребата от отделен пророк и в рамките на целия Стар завет на дадена лексема се подчинява и на изискванията на книгата на пророка, и на изискванията на целия Стар завет. Това означава една обща стратегия и практика при използването на всяка една лексема. Нито Ной, нито цар Соломон могат да правят изключение, независимо от своята висока роля – и те, както всеки редови израилтянин, трябва да внимават за поведението си, тъй че техните възхвали на Бога да не се превърнат в опорочаването и охулването Му. Именно това предупреждение се крие в най-често използваната дума за прозорец – חַלּוֹן [хальдън]. Това означава, че наред със специалните названия на прозорец при Ной и при цар Соломон е налице и стандартното название на прозорец. Всичко това остава неизвестно на читателя на превод на индоевропейски език, поради езиковата дисиметрия между семито-хамитските и индоевропейските езици.

При три от четирите названия на прозорец са налице семите ‘светлина’ и ‘чистота’. Съответно, читателят на иврит бива „облъчван“ със светлина по три различни начина чрез различните вътрешни форми на трите лексеми. На ивритския читател се осигурява разнообразна когнитивна връзка със светлината, защото при всяка от четирите думи идеята за светлина има своите конкретни и различни измерения.

Четвъртото название אַרְבֵּת הַשָּׁמַיִם [арубът (х)а-шамайм], в типичен ивритски маниер, ни води непряко, косвено, към идеята за светлина. Това става по следния начин. Думата אַרְבֵּת [арубът] е смихут-форма. Тя е близка по звучене до смихут-формата на думата четири אַרְבַּע [арба] в числителното 4000 – אַרְבַּעַת־אַלְפִים [арбаат-алфайм]. Като се има предвид, че „прозорците-шлюзове“ אַרְבֵּת [арубът] са „прозорци-шлюзове на небето“ (небето הַשָּׁמַיִם [(х)а-шамайм]), може да се каже следното. Първо, небето е едно от първите творения на Бога.* В този смисъл небето, въпреки наличието на нощ, не може да се възприема като източник на тъмнина и духовна тъмнина, особено в случая, когато Бог нарежда отварянето на „небесните шлюзове“ за потоп. Второ, думата הַשָּׁמַיִם [(х)а-шамайм] е един от заместителите на името на Бога. С течение на вековете тази лексема става стандартно име на Бога-Творец. В този смисъл „прозорците/шлюзове“ на הַשָּׁמַיִם [(х)а-шамайм] косвено излъчва светлина от думата הַשָּׁמַיִם [(х)а-шамайм]. Текстовата семанти-

* За различните видове небе в иврит и в Стария завет виж Алмалех, 2003в; 2006б, 312-330.

ка е **НАКАЗАНИЕ** на цялото човечество, а на нейния фон употребата точно на лексемата צְהַר [цə(х)ар] за *прозорец/покрив* на Ноевия ковчег е и указание за 'ритуалната чистота' на Ной, и печат-изискване за идните поколения. Така че при малко по-задълбочен анализ се вижда, че терминът *прозорците на небесата* אַרְבֹּת הַשָּׁמַיִם [арубəт (х)а-шамайм] има макросемантика 'чистота', 'светлина'. В него се съдържа текстово зависимото вторично значение **Мощта** и **величието** на Бога.

